

RUHSATLAR VE AZİMETLER

Eûzubillahimineşşeytânirracîm

Bismillâhirrahmânirrahîm.

Elhamdülillahi rabbi'l-âlemine hamden kesîran tayyiben mübâreken fîhi alâ külli hâlin ve fî külli hîn. Vassalâtü vesselâmü alâ seyyidinâ Muhammedin ve âlihî ve sahibihî ecmaîn. Ve men tebi'ahû bi-ihsânin ilâ yevmiddîn. Emmâ ba'dü fe-kâle Resûlullahi salallahu aleyhi ve âlihî ve sellem;

إِذَا ابْتُلِيَ أَحَدُكُمْ بِالْقَضَاءِ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ فَلَا يَقْضِي
وَهُوَ غَضْبَانٌ، وَلَيْسَ بَيْنَهُمْ فِي النَّظَرِ وَالْمَجْلِسِ
وَالْإِشَارَةِ

İze'btüliye ehadüküm bi'l-kadâi beyne'l-müslimîne fe-lâ yakdı ve hüve kadbânü ve'l-yüsevi beynehüm fi'n-nazari ve'l-meclisi ve'l-işârati.

Ümmü Seleme radiyallahu anhâ'dan rivayet olunmuş ki Peygamber Efendimiz buyuruyor;

“Sizden biriniz müslümanlar arasında hâkimlik yapmak, hükmetmek, hakemlik yapmak durumunda kaldığı zaman.” *Fe-lâ yakdı*

ve hüve kadbânü. “Sinirliyken, kızgınken sakın hüküm vermesin.” Hakimliğini kızgınken, asabi iken, sinirli iken vermesin. *Ve’l-yüsevvi beynehüm fi’n-nazari ve’l-meclisi ve’l-işâрати.* “Karşısına gelen müslümanların arasında, onlara bakışında, onları oturtuşunda ve onlara işaret edişinde eşit davranın.”

Yani birisine güler yüz, ötekisine çatık kaş, birisine dik bakış, birisine yumuşak bakış, birisini minderin üzerine oturtmak, ötekisini ayakta tutmak, birisine yandan çarklı işaretler yapıp ötekisine yapmamak filan, böyle şey yok. Her konuda eşit davranacak, bakışı bile eşit olacak, karşısına eşit olarak oturtacak, dinleyecek. Asabiyken, sinirliyken veya birisine kızmışken, onlardan birisine kızmışken hüküm vermeyecek. Siniri şöyle bir geçsin, yatışsın, ondan sonra aklı başında iken, sinirli değilken, o zaman hükmünü versin diyor Peygamber Efendimiz *sallallahu aleyhi ve sellem.*

Ve diğer bir hadîs-i şerîfnde, İbn Ömer *radıyallahu anhümâ*’dan rivayet olunduğuna göre;

أَدُّوا الْعَزَائِمَ، وَاقْبَلُوا الرُّخَصَ، وَدَعُوا النَّاسَ، فَقَدْ
كَفَيْتُمُوهُمْ

*Eddü'l va'kbelü'r-ruhasa ve da'u'n-nâse
fe-kad kefeytümûhüm.*

Bu hadîs-i şerîfin ilk emri, tavsiyesi, Peygamber Efendimiz tarafından bize yapılan tavsiye;

Eddü'l-ğârâime. “Borçlarınızı ödeyiniz.”

Ğarâm, ğarîme, ğarâim. Bunlar, hadîs-i şerîfe iyice şey yapmak için bir daha o kelimeye bakayım. *Garîm* “borçlu” demek, *garîme, garâim* de “borç” mânasına geldiğini sanıyorum. Bakmam lazım lügata.

“Borçları ödeyin.” diyor peygamber Efendimiz. *Eddû.* “Eda edin, ödeyin.” *Ğarâim.* “Borçları.”

a. Ruhsatı Olan Görevlerden Azîmetli Olanı Seçmek

Veyahut burada, “Azîmetleri yerine getirin.” diye tercüme etmiş. Burada *ğarâim* kelimesinde ğayın harfinin noktası yanlışlıkla o harfin üstüne gelmiş de, nokta ze'nin üstünde olacaksa, çünkü tercümede sanki [*azâime*]

azîmetin çoğulu gibi, yani burada bir noktalama yanlışlığı olabilirse; *eddü'l-azâim*, o zaman “azîmetleri yerine getirin” demek.

Malum ruhsatlar var, azimetler var. Yani insan bir işi yapacağı zaman Allahu Teâlâ hazretleri müsaade vermişse, din kolaylıktır, müsaade vermişse o müsadeden, ruhsattan yani izinden istifade etmek lazım. Ama azîmetlerle hareket ettiği zaman insan, yani ruhsatlarla değil de azimli bir insanın en güzel, en sevaplı olanı yapması, gerekeni tercih ederek yapması, yani ihtiyata uygun olanı, sevabı çok olanı [yapması.] İki yol var, ikisi de olur, buna da müsaade edilmiş ama daha kesin, daha kıymetli, daha sevaplı, daha garantili olanı tercih edin.

“Azîmetleri yapın, ruhsatlardan da istifade edin.” Arkasından da ruhsat geliyor;

Va'kbelü'r-ruhasa. “Ruhsatları da kabul edin.”

Mesela ruhsat nedir?

Ramazan gününde insan seyahat ederse, oruç tutmayabilir. Bu bir ruhsattır.

Neden?

Seyahatin zorlukları var; sahura kalkamaz, iftarı yapamaz, yiyecek bulamaz, içecek

bulamaz, denk gelmez, çeşitli müşkülât çıkar vesaire...

Ramazan olduğu halde, Ramazan orucu farz olduğu halde tutmayabilir.

Ve in küntüm merdâ ev alâ seferin.
“Hasta olduğunuz zaman yahut seyahatte olduğunuz zaman...” diye Cenâb-ı Hak müsade veriyor. Evet, ramazan orucu farz ama tutmayabilir.

Tutarsa ne olur?

Tutarsa sevabı tam olur. Ramazanı da tutmuş olur, kaçırmamış olur yani iyi olur.

Demek ki din kolaylık olduğundan, Allahu Teala hazretleri zorluğu emretmemiş olduğundan, kolaylıklardan, onları da kabul edeceğiz, istifade edeceğiz ama sevaplıyı da gözlemek de iyidir. Daha ihtiyatlı, daha sevaplı olanı gözlemek iyidir. Onun için tasavvufta bizim şeyhlerimiz, müşidlerimiz, bizi tarikate alırken bize tavsiyelerinde buyurmuşlardı ki, “Ruhsatlarla değil azîmetlerle amel edin.” Yani kaçamak tarafıyla değil sağlam, garantili tarafıyla, kesin tarafıyla amel edin. Çünkü ruhsatlara kaya kaya, kaya kaya insan sonunda rahata, rehâvete alışıp da belki gevşer. Halbuki dervişin azminin kuvvetli olması lazım.

Onun için azim tarafını, azîmet tarafını ihtiyar etmek büyüklerimizce tavsiye edilmiş.

Böyle de olabilir. Burada kesin olarak *ğarâim* yazılıyor ama *azâim* de olabilir. Çünkü burada tercümede, “Azîmetleri yerine getirin.” demiş. Arkasından da ruhsat geliyor. Belki öyle belki değil. Belki, Abdülaziz hocae-fendi *rahmetullahi aleyh* bu azîmet sözünü, şerhine baktı şerhinden anlattığı için azîmet diye tercüme etti. Bizim Osman Çataklı da or-dan notu alırken öyle onun için yazmış olabilir.

Tabii en iyisi Hatîb-i Bağdâdî'nin kitabına açıp bakmaktır. Noktaların yanlış yere konul-ması dolayısıyla olur bazen böyle.

Kır'ın ı harfi üzerine nokta koyulursa ne olur?

“Kir” olur. Oo manâ değişti.

Eski yazıda kef, vav, re, “kör” demek. Kör, öyle yazılır. Kef, vav, ze ile yazılırsa göz okunur.

Şimdi göz kelimesinin geldiği yerde, benim iki gözüm, nûr-u aynım, gözümün nuru bil-mem ne filan, göz derken, yazıda mektup ya-zarken, noktayı unutursa ne olur?

Gözü kör etmiş olur. Noktayı unuttu, ze harfinin noktasını unuttu, “göz” okunacaktı,

“kör” okunur bu sefer. Böyle şeyler vardır. Onun için Fuzûlî şiirinde diyor ki;

Kalem olsun eli ol kâtib-i bed-tahrîrin. “O yalan yanlış yazan katibin elleri kurusun inşaallah.” Beddua ediyor.

Kalem olsun eli ol kâtib-i bed-tahrîrin.

Ki fesâd-ı rakamı sûrumuzu şûr eyler.

“Sur” yazacakken haydi yanlışlık yapar; “sin” yapacakken “şin” yapıverir, üstüne üç nokta koyuverir, şöyle bir işaret koyuverir; “Sûrumuzu şûr eyler.”

Sûr ne demek, şûr ne demek?

Sûr “dügün” demek, şûr da “karışıklık” demek. “Dügünümüzü karma karışık karıştırır.” diyor. Ah o elleri kuruyasıca! Yalan yanlış yazdığı için dügünümüzü karma karış eder demek istiyor, sanat yapıyor yani.

Gâh bir harf sükutiyle kılur nâdiri nâr.

“Bazen bir harfi yazmayı unuttur, nâdir yazacakken, nâdir’in de’sini unuttu mu, nâdir de’si düşünce nâr olur. Nâdir’i nâr yapar. Yani böyle bir harf düşürürse nâdiri, kıymetli bir şeyi, çok kıymetli bir eşyayı tutar ateşe atar.

Gâh bir nukta kusûrıyla gözi kûr eyler.
“Bazen de bir noktayı yanlış yere, konulmayacak yere koymak sureti ile de gözü kör eyler. Konulacakken konmamak sureti ile.

Gâh bir nukta kusûrıyla gözi kûr eyler. Şiiri var böyle.

Kalem olsun eli ol kâtib-i bed-tahrîrin.

Ki fesâd-ı rakamı sûrumuzu şûr eyler.

Gâh bir harf sükutiyle kılur nâdiri nâr.

Gâh bir nukta kusûrıyla gözi kûr eyler.

Böyle şiir yazmış, sanatlı bir şiir yazmış.

Şimdi burada da *ğarâim* ise “borçları ödeyin” olur; *azâim* ise “azîmet tarafını tutun” demek olur.

Azîmetlerle ruhsatlar, insanın dinde karşısına bir mesele çıktığı zaman, “Şöyle de yapsa olur ama böylesi daha iyi, böyle yapması daha uygundur.” dediği zaman daha uygun, daha sevaplısı azîmet olur. “Böylede yapsan olur, eh ne yapalım, madem o kadar sıkıştın böyle de yapsan olur.” Ona da ruhsat derler.

Ruhsatlar, azîmetler...

Mesela yolculukta... Yolculukta dört rekât olan namazları, yani yatsı namazını, ikinci namazını, öğlen namazını, kaç kılıyoruz?

İki kılıyoruz. Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de iki kılınmasını buyurmuş. Onun için bize göre buyruğu tutmak azîmettir, bizim imamımız öyle buyurmuş. Emretti, emiri tutacağız. *el-Emrû fevka'l-edeb*. “Emredilmişse emiri yapılır.” Artık öyle itiraz yok, “Ben şöyle yaparım, böyle yaparım, bilmem ne.” olmaz.

Bizde onu iki kılmak azîmettir, emir tutmak. İmam Şafiî'ye göre ruhsattır, yani “İstersen iki kılabilirsin demek istiyor.” diye anlıyor o. O zaman isterse dört kılıyor, bu daha sevaplı oluyor İmam Şafiî'ye göre. Seferde olduğu halde dört rekât kılıyor. Durumu müsait dört rekât kılıyor daha çok sevap alıyor. Ya da iki kılıyor, o da ruhsat, iki de kılabilir onların mezhebine göre. Bizim imamımız öyle demiş, “Allah iki kılın diye emir etti. Binâenaleyh bunun iki kılınması edebe uygundur, iki kılınması lazım. Dört kılınırsa Allah'ın ikramı reddedilmiş gibi olur.” [diyor.]

Sabahleyin de, Ebu'd-Derdâ *radıyallahu anh*'ın rivayet ettiği hadîs-i şerîfte Peygamber Efendimiz ne diyordu?

“İstemedен, gözünü dikmeden, heveslenmeden Allah sana bir mal verirse onu al.” diyordu. İstemedi çünkü kendiliğinden geldi.

“Yok istemem bilmem ne filan.” [demek edebe uygun değil.]

Abdullah b. Ömer öyle demiş;

“Yâ Resûlullah! Benim param pulum var, daha fakire verseniz, istemem.”

“Bak delikanlı! İstemeden sana bir şey verilirse al.” demiş Peygamber Efendimiz.

Tabii onun babasını biliyor, kendisini biliyor, her halini biliyor. İşte ona vermeyi uygun görmüş. Artık orada itiraz etmeye lüzum yok diye belirtmiş.

Ama *ğarâim* kelimesine de ayrıca bakacağız mânasına.

Üçüncü hadîs-i şerîf.

إِدْفَعُوا عَنْ وُضُوءِكُمْ بِالْيَقِينِ، وَعَنْ صَلَاتِكُمْ بِالشَّكِّ

İdfe'û an vudûiküm bi'l-yakîni ve an salâtiküm bi'ş-şekki.

Âişe-i Sıddîka validemiz ki, Hz. Âişe ana-mız iyi fakihti, bilgindi, o rivayet etmiş. Peygamber Efendimiz diyor ki;

b. Abdestte Tereddüt Olmamalı

“Abdestinizde bir tereddüdünüz varsa, iyi bildiğiniz şeyi esas alın.” *Ve an salâtiküm bi'ş-şekki.* “Namazınızda da şüpheyi defedin.”

Yani abdestinizde bir tereddüdünüz varsa, iyi bildiğiniz şeye göre, çok iyi biliyorsanız abdestiniz varsa var. “Var mı yok mu bilmiyorum, aldım mı almadım mı bilmiyorum.” [diye tereddüdünüz varsa] o zaman yok. Yani kesin bilgiye göre abdestinizde hareket edin. Ama namazınızda tereddüt ettiğiniz zaman, zann-ı gâlibinize göre hangisi ise; “Üç mü kıldım dört mü kıldım? Galiba dört kıldım.” Tamam, dört sayın selam verin. Yok üç kılmıştım. O zaman bir rekât daha ekleyin dört yapın. Ama abdestte kesin bilgiye önem verin çünkü abdest namazın temelidir. Aldım mıydı, almadım mıydı? Aldım, hatırlıyorum, tamam o zaman abdestin var. Acaba alıcam dedim kollarımı sıvadım ama o sırada telefon çaldı da, almış mıydım almamış mıydım, ya hay Allah... Aldığından şüphe ediyorsun, abdestin yok, git al.

“Abdestinizde kesin bilgiye şey yapın, namazın içinde ise hangi kanaatiniz daha kuvvetli ise ona göre hareket edin.” buyurmuş Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*.

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye’de de bir kural var; “Yakîn şek ile zâil olmaz.” Kesin bilgi varken tereddüde şey yapılmaz. Bunun mânası şu;

Mesela abdest aldığını biliyor. Tamam hocam ben abdestimi almıştım ama aldığımı biliyorum da acaba kaçırmış mıydım, kaçırmamış mıydım?

Abdestin var.

Neden?

Aldığını kesin biliyorsun, kaçırdığından tereddüdün var. Yani kesin bilgiye önem verilir.

Yok hocam öyle değil de, abdest aldım mı almadım mı ona tereddüt ediyorum.

O zaman abdestin yok, git abdest al.

Abdestte kesin bilgiye önem verilecek çünkü namazın temeli. Namazın içinde de, kanaatinin hangisi kuvvetli ise ona göre hareket edecek.

Allah dinimizi güzel bilmeyi, öğrenmeyi nasip eylesin.

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN
20 Rebîü'l-Evvel 1421 / 22.06.2000

[Bütün HADİS DERSLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

